

Izvorni znanstveni rad
UDK 94 (497)“1804/1806”
929 Czartoryski, A.J.
Priljeno: 21.6.2004.

KNEZ ADAM JERZY CZARTORYSKI I PLAN BALKANSKE FEDERACIJE (1804-1806)

PIOTR ŹUREK

SAŹETAK: Plan balkanske federacije spada u one političke koncepcije koje nikada nisu ostvarene. Unatoč tome, ta je ideja bila i ostala aktualna u europskoj politici. Nakon II. svjetskog rata velikim je zagovornikom te ideje bio Josip Broz Tito. Ta ista ideja ujedno je bila izvorom njegova konflikta sa Staljinom. Međutim, plan balkanske federacije prvi je kreirao poljski knez Adam Jerzy Czartoryski. Dogodilo se to u razdoblju od 1804-1806., kada je on obavljao dužnosti ministra vanjskih poslova Rusije. Tema ovog članka su razlozi nastanka i prve realizacije tog plana. Ti su događaji usko vezani s djelovanjem ruske flote admirala Dimitrija Nikolajeviča Senjavina na hrvatskoj obali.

Car Aleksandar I. je 28. siječnja 1804. godine knezu Adamu Jerzyju Czartoryskom¹ povjerio obavljanje dužnosti ministra vanjskih poslova Rusije.² U

---

¹ Czartoryski, Adam Jerzy (1770-1861), knez, znameniti poljski državnik, u početku pristalica obnove poljske države uz pomoć Rusije. U vrijeme poljskog ustanka 1830/1. prelazi na proturuske pozicije. Od godine 1831. u emigraciji, tvorac i vođa Hotel Lambert - aristokratskog tabora poljske emigracije. O odnosima obitelji Czartoryski i samog kneza Adama s Hrvatima i Hrvatskom, vidjeti: Jaroslav Šidak, »Hotel Lambert i Hrvati.«, u: *Studije iz hrvatske povijesti XIX stoljeća*. Zagreb, 1973: 167-177; Mirko Valentić, »Prva programska formulacija velikosrpske ideje.«, u: *Izvori velikosrpske agresije*. Zagreb, 1991: 41-64; Piotr Źurek, *Ragužani i Sarmati. Iz povijesti dubrovačko-poljskih odnosa u drugoj polovici 18. stoljeća*. Zagreb, 2001.

² »Upravljajušćii ministerstvom inostrannyh del» (*Vniešnjaja politika Rossiji XIX i načela XX veka*, sv. III, Moskva, 1963).

Piotr Źurek, doktor je na Društveno-humanističkom fakultetu Tehničko-humanističke Akademije (WHS-ATH) u Bielsko-Biali (Poljska). Adresa: WHS-ATH, Willowa 2, 43-309 Bielsko-Biala, Poljska. E-mail: pzurek@ath.bielsko.pl

---

trenutku kad je Czartoryski preuzeo taj položaj, europska se politička scena vrtjela oko francuskog cara Napoleona Bonaparte. Iako je car Aleksandar I. Czartoryskom nametnuo svoj politički smjer i u svojim rukama snažno držao vanjskopolitičke poslove Rusije, knez je imao slobodu djelovanja na području takozvane "male politike".³ Czartoryski se prije svega bojao Napoleonovih balkanskih planova koji su smjerali podijeliti Tursku i izazvati rusko-turski rat. Izbijanje tog konflikta ugrozilo bi saveznički traktat sklopljen između Rusije i Turske i potpisan 3. siječnja 1799. godine, na temelju kojeg je ruska flota mogla kroz tjesnac Bospor i Dardanele izlaziti na Sredozemno more.⁴ Stoga je Czartoryski smatrao da bi se ruska politika na Balkanu trebala, prije svega, zasnivati na razvijanju proruske agitacije među tamošnjim pravoslavnim stanovništvom. "Temeljem te politike trebala je biti zajednička religija a ne zajedničko podrijetlo".⁵

Nakon poraza pod Austerlitzom, sporazumom sklopljenim 26. prosinca 1805. godine u Požunu (Preszburgu), Napoleon je prisilio Austriju da Istru, Dalmaciju i Boku kotorsku prepusti Francuskoj. Opasnost od dolaska francuske vojske na Balkanski poluotok Jadranskog mora potpuno je mijenjala dotadašnji raspored snaga u Europi. Knez Czartoryski je bio svjestan da će Napoleon koristiti novu situaciju za istiskivanje Rusije s Balkanskog poluotoka. U konačnici bi to moglo dovesti do francusko-turskog saveza i napada na Rusiju s juga. Da bi uravnotežio francuske snage i spriječio da napoleonska vojska zauzme crnogorsku i hrvatsku obalu Jadranskoga mora, knez Adam je pristupio pokušaju reorganiziranja dotadašnje ruske politike na Balkanu. Czartoryski je izradio koncepciju osnivanja balkanske federacije pod protektoratom Turske i zaštitom Rusije. Sastavni dio te tvorevine trebale su činiti dvije države. Jedna od njih bila je grčka država, čijim je glavnim teritorijem trebala biti Republika Sedam Jonskih Otoka, koja se prostirala поближе neoznačenim područjem kontinentalne Grčke. Drugi dio federacije trebala je biti slavenska država, unutar koje su trebale ući Dalmacija, Hercegovina, Boka kotorska i Crna Gora. Prema koncepcijama Czartoryskog, najčvršćom karikom federacije trebala je, prije svega, biti pravoslavna religija. Upravo je s tim ciljem, pod vodstvom kneza Czartoryskog, u travnju 1806. godine u Petersburgu sazvan "Vojni komitet za

---

³ Marceli Handelsman, *Adam Czartoryski*, sv. I. Warszawa, 1948-1950: 60-61.

⁴ Mieczysław Tanty, *Bosfor i Dardanele w polityce mocarstw*. Warszawa, 1982: 55.

⁵ Jerzy Skowronek, *Antynapoleońskie koncepcje Czartoryskiego*. Warszawa, 1969: 87.

pitanja Kotora i Jadranskog mora”.⁶ Drugim riječima, plan kneza Adama nije uzimao u obzir interese katoličkog i muslimanskog stanovništva. Posebno je to očito u nacionalnoj strukturi buduće slavenske države, čiju bi većinu činili katolici Hrvati.⁷ Czartoryski je, dakako, zahvaljujući izvješćima ruskih agenata, bio vrlo dobro upoznat s etničkom i nacionalnom strukturom tih područja. Sve upućuje na to da mu je informacije o toj temi dao i knez Aleksandar Sapiaha, koji je u razdoblju od 1804. do 1805. vršio tajnu političku misiju putujući po Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini te Crnoj Gori.⁸ Czartoryski je najvjerojatnije smatrao da će, uz pomoć Rusije, Srbi i Crnogorci ovladati Hrvatima. Zato je knez Adam i poduzeo strategijsko djelovanje na području Balkana usmjereno prije svega na potporu pravoslavnom stanovništvu, a interesima Hrvata uopće se nije poklanjala pažnja.

Već na samom početku svog ministarskog mandata knez Czartoryski je pao pod utjecaj srpske emigracije u Rusiji i zainteresirao se za antiturski ustanak, pokrenut u veljači 1804. godine na području Beogradskog pašaluka. Od 1774. godine, tj. od sporazuma u Kučuk-Kainardži, Rusiju je Visoka Porta formalno priznala kao zaštitnika i protektora pravoslavnih podređenih Turskoj. Zato i jesu srpski ustanici najveće nade vezivali za Rusiju. Nagli prekid i odbacivanje te tradicije doveli bi do nepovratnog gubitka prirodnog oslonca ruske politike na Balkanu i istoku. Knez Adam je toga bio itekako svjestan, a istovremeno je pod svaku cijenu želio održati i ojačati rusko-turski savez. Usprkos tome, pokušao je nagovoriti Visoku Portu na liberalizaciju odnosa sa svojim kršćanskim podanicima na Balkanu.⁹ Stalni kontakti koje je održavao s karlovačkim metropolitom Stevanom Stratimirovićem i njegovim suradnikom Vasilom Karazinom, nisu mu dopuštali zaboraviti na važnost tog pitanja. Krajem 1804.

⁶ J. Skowronek, *Antynapoleńskie koncepcje Czartoryskiego*: 250-251; Vladlen Georgievič Sirotkin, »Meždunarodnye otnošenja na Balkanah i serbskii vopros v politike Rosii i Francii.«, u: *Jugoslavenske zemlje i Rusija za vreme prvog srpskog ustanka 1804-1813*. Beograd: SANU, Naučni skupovi, knjiga XVII, 1983: 97-103; Lujo Vojnović, *Pad Dubrovnika. Knjiga prva (1797.-1806.)*. Zagreb: vlastita naklada, 1908: 128-130; Henryk Batowski, *Państwa Bałkańskie 1800-1923*. Kraków, 1938: 28; Irina Stepanovna Dostjan, *Rossija i balkanski vopros*. Moskva, 1972: 52-60.

⁷ Mile Bogović, *Katolička Crkva i pravoslavlje u Dalmaciji za mletačke vladavine*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost i Školska knjiga, 1993: 17-21.

⁸ Aleksander Sapiaha, *Podróże w krajach słowiańskich odbywane*. Wrocław, 1983: 35-246; Jerzy Skowronek, *Aleksander Sapiaha. Z magnackiego gniazda do napoleońskiego wywiadu*. Warszawa, 1992: 117.

⁹ J. Skowronek, *Antynapoleńskie koncepcje Czartoryskiego*: 166-170; *Pervoje serbskoje vosstanije 1804-1813 gg. i Rosija*, Kniga pervaja 1804-1807. Moskva, 1980: 207-212.

godine Karazin je sugerirao Czartoryskom da iskoristi, prema njegovu mišljenju, dobru konjunkturu u europskoj politici, vezanoj za raspad Turske i koncentriranjem preostalih velesila na borbu protiv Francuske. Srpski emisar je predstavio i projekt stvaranja srpsko-slavenske države pod patronatom Rusije, koja bi obuhvaćala sva područja naseljena Srbima koja su pod Austrijom i Turskom. Prvim korakom u realizaciji tog plana Karazin je smatrao rusku potporu I. srpskog ustanka. Autor tog plana stvaranja velikosrpske države bio je karlovački metropolit Stratimirović.¹⁰ Krajem listopada 1804. godine knez Adam je primio službeno poslanstvo srpskih ustanika s Matijom Nenadovićem na čelu. U iskrenom razgovoru Czartoryski je Srbima jamčio da ruske vlasti pridaju veliku važnost srpskom pitanju, a istodobno nije krio da aktualna politička situacija onemogućava Rusiju da poduzme aktivno djelovanje u tom smjeru. Ruski je ministar savjetovao ustanicima da sklope srpsko-turski sporazum na osnovu kojeg bi dobili pravo izbora kneza i autonomiju poput one kakvu imaju kneževine Moldavija i Vlaška. U realizaciji tog cilja je zagantirao pomoć ruske diplomacije i savjetovao da ustanici sazovu Sinodu (Savjet) koja će biti njihova centralna vlast i predstavljati ih u pregovorima s Rusijom i Turskom. Czartoryski je naredio i da se ustanicima plati 5 tisuća dukata, te obećao rusku intervenciju pri Visokoj Porti.¹¹ Stratimirovićev plan i razgovor sa srpskim emisarima ostavili su na Czartoryskog snažan dojam. Najbolji dokaz za to je činjenica da je baš u tom periodu knez Adam za cara Aleksandra I. izradio plan stvaranja balkanske federacije koji je prije svega uzimao u obzir velikosrpske interese.

Srbi ipak nisu, usprkos općem razočaranju Rusijom nakon razgovora s Czartoryskim, u potpunosti odbacili njegove sugestije. Tako su, u skladu sa savjetima kneza Adama Czartoryskog, u jesen 1805. godine srpski ustanici sazvali Sinod - prvu srpsku vladu.¹²

Knez Czartoryski se, stvarajući plan balkanske federacije, istovremeno pripremio na raskid rusko-turskog saveza i potpunu promjenu ruske politike na Balkanu. Temeljna točka tih priprema bila je da se ni pod koju cijenu Balkanski poluotok ne preda francuskoj kontroli. Usprkos negodovanju cara Aleksandra I.,

¹⁰ St. M. Dimitrijević, »Stevana Stratimirovića mitropolita karlovačkog plan za oslobođenje srpskog naroda.« *Bogoslovlje* 1 (1926): 55-59; Irina Stepanovna Dostjan, »Plany osnovanija slavjano-serbskogo gosudarstva s pomoščju Rosii v načale XIX v.«, u: *Slavjane i Rossija*. Moskva, 1972: 98-107; Jerzy Skowronek, *Adam Jerzy Czartoryski 1770-1861*. Warszawa, 1994: 124-125.

¹¹ Waclaw Felczak, Tadeusz Wasilewski, *Historia Jugostawii*. Wrocław, 1985: 263-264; J. Skowronek, *Adam Jerzy Czartoryski*: 125; Vidi: Matija P. Nenadović, *Memoari*. Beograd, 1968; *Prvi srpski ustanak 1804-1813 gg. i Rusija*, Knjiga prva 1804-1807. Moskva, 1980.

¹² Milorad Ekmečić, *Stvaranje Jugoslavije 1790-1918*, sv. I. Beograd, 1989: 117-118.

Czartoryski je pokušao aktivirati rusku vanjsku politiku na području Dalmacije, Boke kotorske, Hercegovine i Crne Gore. Prilikom za to dobio je početkom 1806. godine, kada se francuska vojska pripremala zauzeti hrvatsko priobalje, koje im je predala Austrija. Prema koncepciji Czartoryskog, glavna baza antifrancuskog oružanog otpora i bastion ruskih interesa u zapadnom dijelu Balkana je Crna Gora. Taj neveliki, ali od strane Turaka nikad potpuno osvojen teritorij srpskih zemalja, trebao je biti karika koja će učvrstiti pravoslavno stanovništvo Kotora, Dalmacije i Hercegovine.¹³

Czartoryski je smatrao da će zauzimanje Boke kotorske “dovesti u jako dobar odnos stanovništvo Istre, Dalmacije i kotorske oblasti, koji su također pravoslavne vjeroispovijesti i također mrze Francuze”.¹⁴

Ruski poslanik Stevan Sankovski, čija je rezidencija bila u Cetinju, bio je odlično upućen u planove Czartoryskog. U skladu s napucima koje je dobio iz Peterburga, zajedno s crnogorskim vladikom Petrom I. Njegošem, započeo je pripreme za oružanu akciju s ciljem da spriječi Napoleonovu vojsku u zauzimanju nekadašnjih austrijskih posjeda na Jadranu. Još 24. veljače 1806. godine Boku kotorsku je zauzela ruska flota predvođena admiralom Dimitrijem Nikolajevičem Senjavinom. U sastavu te eskadrile bilo je i šest fregata s 1500 vojnika. Konfiscirana je i flota Bokelja s oko 400 brodova. Operaciju ruske flote s kopna su pomagali crnogorski odredi.¹⁵

Etnički sastav Boke kotorske u to je vrijeme bio mozaična slika koju su činili Hrvati, romansko stanovništvo i Crnogorci, ali su katolici ipak činili većinski dio. Nije stoga čudno da je pojavljivanje ruskih i crnogorskih vojnih jedinica na tom području dočekano s netrpeljivošću stanovništva Boke, koje je taj čin doživjelo kao okupaciju.

Zauzimanje Boke kotorske bilo je prva etapa realizacije planova Czartoryskog. U ožujku 1806. godine ruska je vojska, zajedno sa Crnogorcima, započela

¹³ A. Czartoryski ambasadoru Rusije u Beču A. Razumowskom, (12. V. 1806) (*Vniešnjaia politika Rossiji XIX i načala XX veka*, sv. III: 138-139; Vukašin M. Radunović, *Boka Kotorska u francusko-ruskoj borbi 1806-7 god.* Beograd, 1935: 14-19; Ljubomir Durković-Jakšić, *Z dziejów stosunków jugosłowiańsko-polskich 1772-1840.* Wrocław, 1977: 79-96.

¹⁴ »Memorijal Czartoryskog od 23. siječnja 1806.«, u: Aleksandr Tričevski, *Diplomatičeskija snošenija Rosiji s Franciej v epohu Napoleona I*, sv. III. S. Petersburg: Sbornik Imperatorskago Istoričeskago obščestva, sv. 82, 1892: 270-271.

¹⁵ Branko Pavićević, »Crna Gora i Boka Kotorska od požunskog do tilzitskog mira 1805-1807.« *Istorijski zapisi* 38 (58)/3-4 (1985): 5-13; Ignjatije Zloković, »Pomorstvo Boke za vrijeme ruske uprave (1806-1807).« *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru* 5 (1956): 11-112. Vidi: Vladan Đorđević, *Crna Gora i Rusija (1784-1814)*. Beograd, 1914.

oružanu akciju protiv osvajačkih francuskih jedinica. Te borbe nisu zahvatile samo područje Boke kotorske, nego i teritorij Dubrovačke Republike i dio Dalmacije.¹⁶ Nije se tu, naravno, radilo samo o istiskivanju francuske vojske, nego prije svega o zauzimanju nekadašnjih austrijskih posjeda. Sa strategijske točke gledišta, u sukobu rusko-crnogorske vojske s Napoleonovom armijom najvažniji je bio teritorij još uvijek neovisne Dubrovačke Republike.

U povijesti Republike sv. Vlaha godina 1806. bila je početak kraja njezina postojanja. Teritorij Dubrovačke Republike dijelio je Boku Kotorsku i Crnu Goru od ostatka Dalmacije. Drugim riječima, ta je država bila na putu maršrute i francuske i rusko-crnogorske vojske. Već početkom 1806. godine ruska je flota započela s otimanjem dubrovačkih brodova. U travnju i svibnju Rusi zauzimaju otočke utvrde Korčulu i Hvar. Najkritičniji je trenutak, međutim, nastupio tek krajem svibnja, kad je francuska vojska, predvođena generalom Jacquesom Lauristonom, ušla na teritorij Dubrovačke Republike. Tada je rusko-crnogorska vojska, ne čekajući dalji razvoj događaja, i s kopna i s mora krenula u oružane akcije na terenu Republike. Došlo je i do borbi Rusa i Crnogoraca s Francuzima i Hrvatima, koji su, usprkos općoj netrpeljivosti prema Napoleonu, u tom sukobu podržali njegovu vojsku. Isprva su združene rusko-crnogorske snage imale velike uspjehe. 17. lipnja su krenuli u osvajanje i bombardiranje dubrovačke tvrđave. To je trajalo sve do 6. srpnja, kada je francusko pojačanje na čelu s generalom Gabrielom Molitoreom istisnulo agresora.¹⁷ Čini se da knez Adam Czartoryski u svojim planovima za Balkan nije očekivao da će akcija rusko-crnogorskih jedinica u Boki kotorskoj i Dalmaciji izazvati krvav međunacionalni sukob Srba i Hrvata. Dolazak Rusa i Crnogoraca na to područje pratio je val nasilja nad tamošnjim Hrvatima. I upravo je otpor domaćeg hrvatskog stanovništva pridonio uspjesima Napoleonove vojske na tom području i stvaranju Ilirskih pokrajina.¹⁸ Knez Czartoryski bio

¹⁶ Evgenij Viktorovič Tarle, »Ekspedicija admirala Senjavina v Sredizemnoe more (1805-1807).« *Sočinenija*, Moskva, 10 (1959): 261-268.

¹⁷ Jovan Martinović, »Dva svjedočanstva o Boki Kotorskoj s početka XIX vijeka.« *Boka 3* (1971): 109-111; Vinko Foretić, Rusko-crnogorski rat s Francuskom 1806-1807 godine i pad Dubrovnika.«, u: *Jugoslavenske zemlje i Rusija za vreme prvog srpskog ustanka 1804-1813*. Beograd: SANU, Naučni skupovi, knjiga XVII, 1983: 320-333.

¹⁸ Luko Stulli, *Prvi dani Francuza u Dubrovniku*. Dubrovnik, 1806 (Arhiv Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, rukopis); Vesna Čučić, Rat u Konavlima godine 1806.«, u: *Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti*, sv.1. Dubrovnik: ur. Stjepan Ćosić, Zavod za povijesne znanosti HAZU, 1998: 160-168; Vesna Miović-Perić, *Na razmeđu*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1997: 256-264; Stjepan Ćosić, *Dubrovnik nakon pada Republike (1808.-1848.)*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU, 1999: 33-37.

je, naravno, još prije početka te oružane operacije, zahvaljujući izravnim izvješćima ruskog veleposlanika u Dubrovniku Fontona, jako dobro informiran o nezadovoljstvu koje na tom području prema Rusima i Crnogorcima osjećaju Hrvati. Dobro mu je bio poznat i tijek pregovora koje je Sankovski vodio sa senatom Dubrovačke Republike na temu eventualnog ulaska rusko-crnogorske vojske na njihov teritorij.¹⁹ Czartoryski je kontaktirao i s poslanikom dubrovačkim u Petersburgu, Alvisinijem,²⁰ a i senat Dubrovačke Republike vodio je s njime korespondenciju.²¹

Vojni neuspjesi rusko-crnogorske vojske u Dalmaciji odvratili su Aleksandra I. od nastavka realizacije planova Czartoryskog na Balkanu. Zbog tog je neuspjeha 16. srpnja 1806. godine knez Adam Jerzy Czartoryski dao otkaz na položaj ruskog ministra vanjskih poslova.²² Knez Adam ipak nije, sve do potpisivanja tilzitskog mira 7. srpnja 1807. godine, tj. do trenutka kada je ruska flota napustila Jadransko more, gubio nadu da će njegov plan balkanske federacije možda ipak biti realiziran. Nekoliko desetaka godina kasnije, taj će plan, ali u izmijenjenom obliku, postati jednom od temeljnih koncepcija južnoslavenske i hrvatske politike Hotela Lambert.

*Prilog 1.*²³

Dubrovački senat Adamu Jerzyju Czartoryskom, ministru vanjskih poslova Rusije (*Lettere di Ponente*, ser. 76/XIX stoljeće, br. 6, Državni arhiv Dubrovnik)

Vijest sretnija i ugodnija od te da je Vaša Visost imenovana za najvišeg ministra ove slavne Imperije k nama zasigurno nije mogla doći. Nesvakidašnji sjaj koji ga uzdiže i veliki plemeniti duh koji ga izdvaja, odlučivat će o sreći ovih sretnih naroda i doprinijeti sve većoj slavi Njezinog poštovanog Vladara. Neka, osim toga, Vaša Visost bude milostiva i dopusti Republici da, osim tih sitnih želja, uputimo izraze velike radosti u povodu tako velikog uspjeha i oživimo vlastite nade u radost zbog rezultata uspješne zaštite Vaše Visosti.

---

¹⁹ L. Vojnović, *Pad Dubrovnika*: 87-206.

²⁰ L. Vojnović, *Pad Dubrovnika*: 205.

²¹ Dubrovački senat A. Czartoryskom, (Dubrovnik 23. I. 1805) (*Lettere di ponente*, ser. 76/XIX stoljeće, br. 6; Dubrovački senat Adamu Czartoryskom, (Dubrovnik 20. III. 1806), isto, br. 50 (Državni arhiv Dubrovnik).

²² J. Skowronek, *Adam Jerzy Czartoryski*: 130.

²³ Riječ je o blago arhaiziranom suvremenom prijevodu dubrovačkih izvornika pisanih na talijanskom jeziku.

Kako neobično jaka i milostiva protekcija poštovanog sveruskog Vladara čini najsigurniji temelj našeg spokoja i počinka, upravo je ona predmetom naših najusrdnijih molbi. O posjedovanju te dragocjene milosti bio je tako dobar izvijestiti nas veličanstveni gospodin kancelar Woroncow u svome pismu od 6. siječnja prošle godine; i to radosno uvjerenje ispunilo je naše duše živom radošću i najvećim zadovoljstvom. Tim više se nadamo da nam to veliko dobro neće ukrasti nijedna sjena nemira i da će ovaj Imperatorski Dvor svaki put milostivo primati izraze naše zahvalnosti. S tom su nadom s naše strane upućene, preko gospodina Julija Grofa Alvesinija, imenovanog za našeg poslanika na Imperatorskom Dvoru, najtoplije molbe za primitak njegovih akreditivnih pisama i za dopuštenje da slobodno izvršava dužnosti za koje smo ga izabrali. Pa ipak, vidimo da je milost koju smo željeli odgođena, a to odlaganje naše duše dovodi u nemirno uzbuđenje, čineći da nalazimo druge razloge otuđenja Veličanstvenog Monarha od nas.

Na najponizniji način i puni štovanja, preklinjemo stoga Vašu Visost da uspokoji naše strahove koji nas zbog spomenutih razloga muče i da se kod poštovanog Vladara zauzme za nas i učini nam željenu milost te dopusti našem spomenutom poslaniku izvršavanje njegovih dužnosti. Ta milost, za koju se nadamo da će nam biti ukazana zahvaljujući Vašoj velikodušnosti, za nas će biti najuvjerljivijim znakom Vaše naklonosti prema našoj Republici i jasnom obvezom za nas da zajamčimo našu zahvalnost punu poštovanja, ostajući Vam na raspolaganju s najdubljim izrazima poštovanja.

Dubrovnik, 23. siječnja, 1805. godine

Prilog 2

Dubrovački senat Adamu Jerzyju Czartoryskom, ministru vanjskih poslova Rusije (*Lettere di Ponente*, ser. 76/XIX stoljeće, br. 50, Državni arhiv Dubrovnik)

Dubrovačka Republika, koja tek što je izbjegla opasnost pred kojom je njezina opreznost nije mogla sačuvati i od koje ju je zaštita Imperatorskog dvora u Rusiji, činilo se, trebala osigurati, nije imala drugu mogućnost izbora nego iznijeti svoju nesretnu situaciju Vašoj Visosti i moliti za velikodušnost i urođeno milosrđe Velikog Vladara.

Položena s jedne strane između jedinica divizija francuskih, koje su javile da moraju mirno proći kroz ovu državu da bi, na temelju zadnjeg mirovnog ugovora, okupirale provinciju Boku kotorsku i, s druge strane, zahtjeva ruskih

izašlanika zbog kojih bi taj teritorij postao poprištem rata i morao bi isporučivati hranu Crnogorcima i drugim regularnim jedinicama, ova se Republika naglo i nezasluženo našla na rubu katastrofe s kojega se još nije povukla, ali vjeruje da je već učinila dosta za svoje dobro izborivši se za nužno vrijeme (dočekavši odgovarajući trenutak) da iznese svoju pokornu žalbu u podnožje trona Vašoj Visosti. Senat je Generalnom Konzulu, pred njim akreditiranim, izložio sve činjenice koje potvrđuju sve molbe koje je ova vlada dobila prije nekoliko dana. Vaša će Ekscelencija biti iscrpno informirana o činjenicama, o pet nametnutih uvjeta i hitnoj poslušnosti Senata i o svemu što je zahtijevano, i ne može ne zaprepastiti Vašu Ekscelenciju okrutna alternativa koju su ruski službenici nametnuli nepokolebljivoj neutralnosti ove Republike, na čiju istinsku poziciju i slabost iskrenim pogledom otkriva kako je iluzorna i nestvarna. Neizbježna opasnost, o kojoj svjedoče trenutne neuobičajene okolnosti, dala je Senatu mogućnost da ne prima i ne odgovara na note trojice različitih ruskih službenika, kao što mu je i dala načine da u toj situaciji postupi prema uobičajenim legalnim formama i izravno surađuje s pred njim akreditiranim poslanikom ruskog Imperatorskog Dvora. On se, dakle, morao ograničiti na povjerljivo saopćenje o onome što se dogodilo gospodinu generalnom konzulu Fontonu i na isti način mu isporučiti danak javnog povjerenja, blago zaslužno njegovim poštenjem. Od njega Senat također očekuje iznošenje svih argumenata koji doprinose njegovoj koristi (senata) i koje je Senat iskreno izložio na dvjema sjednicama održanima na tu temu.

Senat se danas obraća Vašoj Visosti pridodanim punim poštovanja pismom, u kojem preklinjemo Vašu Ekscelenciju da pred Imperatorski Tron iznese to pismo, čiji će ton moći iščitati u pridodanoj kopiji, i na taj način Senat potpuno prepušta svoju sudbinu pravednosti Vaše Ekscelencije i obraća Vam se zbog svih opasnosti kojima je Republika izložena i onih kojima će biti izložena nakon toga.

Senat duboko poštuje namjere koje Imperatorski Sveruski Dvor može imati prema ovom području; nikada sebi neće dopustiti da loše govori o svemu što uistinu može interesirati Rusiju, i ako se usudi iznijeti jednu molbu, ograničava se jedino na to da vidi službenicima Boke kotorske izdane naredbe, kako bi tu nesretnu zemlju poštedio od nesreće u koju je zamalo upala. Senat, polažući svu svoju nadu na plemenito srce Vaše Ekscelencije, moli da nam se u ovim nesretnim vremenima ne uskrati Vaše utjecajno zalaganje kod Njegove Visosti. O Vašoj pravednosti i milosrđu ovisi spas ove zemlje, zahvalnost cijelog našeg naroda unaprijed i najsrdačnije želje za dobro zdravlje i uspjeh. S izrazima poštovanja stojimo Vam na raspolaganju.

PRINCE ADAM JERZY CZARTORYSKI AND THE PLAN OF THE BALKAN FEDERATION (1804-1806)

PIOTR ŹUREK

Summary

The plan of the Balkan federation counts among those political concepts which have never been implemented. Its architect was the Polish Prince Adam Jerzy Czartoryski in the period 1804-1806, when he was in office as Minister of Foreign Affairs of Russia. This article traces the reasons for the appearance of this plan and attempts to implement it. These events are closely linked to the operations of the Russian fleet under Admiral Dmitry Nikolayevich Senjavin on the Croatian coast.